

Regeringens proposition

1980/81:172

om ändring i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling;
beslutad den 19 mars 1981.

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar.

THORBJÖRN FÄLLDIN

HÅKAN WINBERG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att tillämpningsområdet för lagen om dödande av förkommen handling utvidgas till att omfatta vissa typer av obligationer och förlagsbevis. Det gäller sådana obligationer och förlagsbevis som är ställda till viss man eller till viss man eller order och som har utfärdats genom Värdepapperscentralen VPC Aktiebolags försorg. Vidare skall lagen kunna tillämpas på s. k. bankcertifikat, dvs. innehavarobligationer som utges av banker och som har en löptid på högst ett år.

I propositionen föreslås slutligen en förenkling av själva dödningsförfarandet vid domstol.

Lagändringarna avses träda i kraft den 1 januari 1982.

Propositionens lagförslag**Förslag till****Lag om ändring i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling**

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling¹

dels att 7 § skall upphöra att gälla,

dels att 1, 6, 8 och 13 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §²

Löpande skuldebrev, *växel*, konnossement eller *annan handling*, vars företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning eller påkalla fullgörande av annan förpliktelse, *må, där antagas kan* att handlingen förstörts eller *eljest förkommit*, dödas på begäran av den, som förlorat handlingen. *Lag samma vare i fråga om aktiebrev och pantbrev, så ock beträffande intecknad förskrivning, som är ställd till viss man.*

Löpande skuldebrev, *växlar*, konnossement eller *andra handlingar vilkas* företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning eller att påkalla fullgörande av *någon* annan förpliktelse *får, om det kan antas* att handlingen *har* förstörts eller *kommit bort*, dödas på begäran av den som *har* förlorat handlingen. *Det samma gäller i fråga om aktiebrev och pantbrev, liksom beträffande intecknade fordringshandlingar som är ställda till viss man.*

Denna lag *äge ej tillämpning å* banksedlar *eller* obligationer.

Denna lag *tillämpas inte på* banksedlar. *Den tillämpas inte heller på* obligationer *eller förlagsbevis utom i fråga om*

1. obligationer och förlagsbevis som har ställts till viss man eller till viss man eller order och som har utfärdats genom Värdepapperscentralen VPC Aktiebolags försorg, eller

2. obligationer med en löptid på högst ett år som har ställts till innehavaren och som utges av bankinstitut.

¹ Senaste lydelse av 7 § 1946:878.

² Senaste lydelse 1970:1012.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*6 §³

Har sökanden visat sannolika skäl, att handlingen för honom förstörts eller eljest förkommit, förelägge rätten honom att å viss dag fullfölja ansökningen; och utfärde rätten offentlig stämning, som genom rättsens försorg kungöres i Post- och Inrikes Tidningar. Kungörelsen skall införas i tidningens första nummer för januari, april, juli eller oktober månad; och skall vid utsättande av dag för ansökningens fullföljande iakttagas, att minst ett och högst två år komma att förflyta mellan dagen för kungörandet och den dag, som utsättes för ärendets fullföljande.

Stämningen skall innehålla, jämte beskrivning av handlingen, att sannolika skäl visats för sökandens uppgift att den för honom förkommit, ävensom tillkännagivande att, om någon innehar handlingen eller vet att den finnes i behåll, han bör därom hos rätten göra anmälan sist å den för ärendets fullföljande utsatta dag.

Har stämningen icke blivit i rätt tid införd i Post- och Inrikes Tidningar och möter på grund därav hinder för ärendets företagande å den utsatta dagen, äge rätten utsätta ny dag för ansökningens fullföljande samt utfärda och kungöra offentlig stämning på

Har sökanden gjort sannolikt att handlingen har förstörts eller kommit bort, skall rätten utfärda en offentlig stämning, som genom rättsens försorg kungörs i Post- och Inrikes tidningar. Kungörelsen skall införas i tidningens första nummer för januari, april, juli eller oktober månad.

Stämningen skall innehålla en beskrivning av handlingen samt uppgift om att sökanden har gjort sannolikt att handlingen har förstörts eller kommit bort. I stämningen skall vidare den som kan inneha handlingen eller vet att den finns i behåll eller som i övrigt kan lämna upplysningar i ärendet uppmanas att anmäla detta till rätten senast en viss angiven dag. Denna dag skall bestämmas så att minst ett och högst två år kommer att förflyta från dagen för kungörandet. Sökanden skall underrättas om innehållet i stämningen.

³ Senaste lydelse 1977:685.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

sätt förut sagts. Underrättelse härom skall meddelas sökanden.

8 §⁴

Innan fullföljd ansökning företages till avgörande, förelägge rätten sökanden att förebringa utredning, huruvida efter den offentliga stämningens utfärdande inträffat omständighet som kan tjäna till upplysning i saken, såsom att ränta eller vinstutdelning uppburits eller på grund av handlingen krav eller påminnelse skett hos gäldenären.

Finner rätten, vid prövning av ansökningen, någon omständighet ej hava förekommit, som utvisar, att handlingen finnes i behåll, eller giver skälig anledning till antagande att så är fallet, varde handlingen genom beslut av rätten dödad.

Beträffande pantbrev och intecknad fordringshandling skall beslutet tillika innehålla erinran, att det ej innebär dödande av inteckningen.

Sedan tiden för anmälan enligt 6 § andra stycket har gått ut, skall rätten avgöra ärendet. Finner rätten därvid att någon omständighet inte har förekommit som visar eller ger skälig anledning till antagande att handlingen finns i behåll, skall handlingen dödas genom beslut av rätten.

Beträffande pantbrev och intecknade fordringshandlingar skall beslutet innehålla en erinran om att beslutet inte innebär att inteckningen dödas.

13 §⁵

Hava tio år förflutit från det pantbrev eller annan inteckningshandling, om vilken det ej är känt var den finnes, blivit uppvisad för anteckning om innehav eller eljest företedd i inteckningsärendet och vill den intecknade egendomens ägare åska att inteckningen, ehuru han ej kan förete handlingen, måtte dödas, göra ansökan därom, då fråga är om

Är det inte känt var ett pantbrev eller någon annan inteckningshandling finns och har tio år förflutit från det att handlingen uppvisades för anteckning om innehav eller i övrigt företeddes i ett inteckningsärendet, kan den intecknade egendomens ägare ansöka att inteckningen dödas trots att handlingen inte kan företes. Ansökan som avser ett pantbrev skall

⁴ Senaste lydelse 1970:1012.

⁵ Senaste lydelse 1977:685.

Nuvarande lydelse

pantbrev, hos den rätt, under vilken fastigheten lyder eller i skeppets hemort eller i den ort, där skeppsbygget utföres, och eljest hos rätten i den ort, där vederbörande inskrivningsmyndighet är. Kan det antagas att pantbrev tillkommit på sådant sätt eller kommit ur ägarens hand under sådana omständigheter som utesluter giltig pantsättning, må ansökan göras utan hinder av att nyss angivna tid ej förflutit. Sedan ansökningen, där så ske kan, på sätt om stämning i tvistemål är stadgat delgivits den senast antecknade innehavaren av handlingen, utfärde rätten offentlig stämning, som skall kungöras på sätt i 6 § sägs samt innehålla beskrivning av handlingen ävensom tillkännagivande att, om någon innehar handlingen eller har kännedom om att den finnes i behåll, han bör därom, vid äventyr att inteckningen eljest dödas, hos rätten göra anmälan sist å dag som för ärendets fullföljande utsättes. Sådant må ej sättas tidigare än sex månader efter kungörelsens införande i Post- och Inrikes Tidningar.

Fullföljes ej ansökningen å utsatt dag vare den förfallen.

Finner rätten, vid prövning av ansökningen, någon omständighet ej hava förekommit som utgör skälig anledning att låta inteckningen fortfarande gälla, förordne rätten att

Föreslagen lydelse

göras hos den rätt under vilken fastigheten lyder eller i skeppets hemort eller i den ort där skeppsbygget utförs. Ansökan som avser någon annan inteckningshandling skall göras hos rätten i den ort där vederbörande inskrivningsmyndighet finns. Kan det antas att ett pantbrev har tillkommit på sådant sätt eller har kommit ur ägarens hand under sådana omständigheter som utesluter giltig pantsättning, får ansökan om dödande av inteckningen göras även om den nyss angivna tiden ej har förflutit.

Den som senast har antecknats som innehavare av handlingen skall, om det kan ske, delges ansökningen i enlighet med vad som föreskrivs om delgivning av stämning i tvistemål. Rätten skall därefter utfärda en offentlig stämning, som skall kungöras på det sätt som anges i 6 §. Stämningen skall innehålla en beskrivning av handlingen. I stämningen skall vidare den som kan inneha handlingen eller vet att den finns i behåll eller som i övrigt kan lämna upplysningar i ärendet uppmanas att anmäla detta till rätten senast en viss angiven dag. Denna dag skall bestämmas så att minst sex månader kommer att förflyta från dagen för kungörandet. Sökanden skall under rättas om innehållet i stämningen.

Sedan tiden för anmälan enligt andra stycket har gått ut, skall rätten avgöra ärendet. Finner rätten därvid att någon omständighet inte har förekommit som utgör skälig anledning

Nuvarande lydelse

inteckningen må, på därom hos vederbörande inskrivningsmyndighet gjord ansökan, dödas utan handlingens företeende.

Rätten skall underrätta inskrivningsmyndigheten om ansökan som i första stycket sägs för anteckning i fastighetsboken eller annan inskrivningsbok varom fråga är. Vad nu sagts om ansökningen skall ock gälla rättens slutliga utslag i ärendet; dock må, då ansökningen avslagits, anteckning ej verkställas förrän utslaget vunnit laga kraft.

Föreslagen lydelse

att låta inteckningen fortfarande gälla, skall rätten förordna att inteckningen får dödas utan handlingens företeende efter ansökan om detta hos vederbörande inskrivningsmyndighet.

Rätten skall underrätta inskrivningsmyndigheten om en ansökan som har gjorts enligt första stycket och om rättens slutliga beslut i ärendet. Inskrivningsmyndigheten skall anteckna detta i fastighetsboken eller annan inskrivningsbok. Har ansökningen avslagits, skall anteckning om detta dock inte göras förrän beslutet har vunnit laga kraft.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982. Har en ansökan om dödande gjorts före ikraftträdandet, tillämpas dock äldre bestämmelser.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1981-03-12

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Bohman, Wikström, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Åsling, Söder, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Adelsohn, Danell, Petri, Eliasson

Föredragande: statsrådet Winberg

Lagrådsremiss med förslag till lag om ändring i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling

1 Inledning

Lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling (mortifikationslagen) ger möjlighet att döda handlingar som har förstörts eller förkommit. Den är tillämplig på bl. a. vissa typer av värdepapper. Banksedlar och obligationer är dock undantagna från lagens tillämpningsområde.

I skrivelse den 21 december 1979 till justitiedepartementet har Värdepapperscentralen VPC Aktiebolag föreslagit att lagen ändras så att det blir möjligt att döda obligationer och förlagsbevis som inte är ställda till innehavaren. Frågan om en sådan ändring behandlades vid en hearing den 26 september 1980 som justitiedepartementet höll med företrädare för bankinspektionen, Post- och Kreditbanken, Svenska bankföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund och VPC. Vid hearingen framförde Svenska bankföreningen önskemål om att lagen även ändrades så att den blev tillämplig på s. k. bankcertifikat, dvs. obligationer med en löptid på högst ett år. Föreningen har därefter i skrivelse den 13 oktober 1980 till justitiedepartementet närmare utvecklat skälen till denna ståndpunkt.

De frågor som sålunda har aktualiserats behandlas i det följande. I detta sammanhang tas även upp en fråga om förenkling av dödningsförfarandet enligt mortifikationslagen.

Under lagstiftningsärendets fortsatta beredning har samråd skett, förutom med dem som deltog i hearingen, med företrädare för riksgäldskontoret, Stockholms tingsrätt, domstolsverket, Sveriges advokatsamfund, Sparbankernas bank och Svenska försäkringsbolags riksförbund.

I lagstiftningsärendet har kontakt även tagits med justitiedepartementen i de andra nordiska länderna.

2 Mortifikationslagen

2.1 Tillämpningsområdet m. m.

Den som har förlorat ett löpande skuldebrev, en växel, ett konnossement eller någon annan handling, vars företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning eller påkalla fullgörande av någon annan förpliktelse, kan enligt 1 § mortifikationslagen få handlingen dödad, om det kan antas att den har förstörts eller på annat sätt förkommit. Detsamma gäller i fråga om aktiebrev och pantbrev samt intecknad förskrivning som är ställd till viss man. Lagen är inte tillämplig på banksedlar och obligationer. Undantaget för obligationer gäller även obligationskuponger. Lagen är alltså tillämplig främst på s. k. presentationspapper med undantag för banksedlar och obligationer.

Beträffande bakgrunden till dessa regler kan följande nämnas.

Särskilda kommitterade avgav år 1907 ett förslag till lag om dödande av bortkomna handlingar. På grundval av de kommitterades förslag utarbetade försäkringslagstiftningskommittén ett förslag till lag om dödande av förkommen handling (SOU 1925:25). Kommittén fann att ett behov av dödningsförfarande hade gjort sig särskilt gällande i fråga om sådana handlingar vilkas företeende utgjorde villkor för rätt att kräva betalning eller påkalla fullgörande av annan förpliktelse. Det ansågs allmänt att sådana s. k. presentationspapper borde kunna bli föremål för dödande. Denna grundsats kom också i kommitténs förslag till uttryck i en särskild paragraf. Som exempel på handlingar av angivet slag nämnde kommittén löpande skuldebrev, dvs. skuldebrev som hade ställts till innehavaren eller till viss man eller order.

Försäkringslagstiftningskommittén ansåg sig inte kunna förorda att ett dödningsförfarande infördes även beträffande skuldebrev som hade ställts till viss man. Ett sådant skuldebrev (s.k. enkelt skuldebrev) utställdes nämligen endast för att tjäna som bevis för gäldenärens utfästelse, varför det för borgenärens rätt att kräva betalning ej var nödvändigt att skuldebrevet företeddes. Beträffande intecknade skuldebrev som hade ställts till viss man ansåg kommittén dock sådana förhållanden föreligga att lagen borde tillämpas även på dem. Kommittén fann att lika starka skäl som talade för möjligheten att döda presentationspapper förelåg beträffande aktier. Ej sällan utställdes dessa till innehavaren och blev därigenom löpande. Kommittén pekade också på att aktier som var ställda till viss man kunde förses med blancoindossament, varefter de omsattes på samma sätt som innehavaraktier.

Beträffande obligationer hänvisade kommittén till 1907 års förslag, som innebar att dessa handlingar borde undantas från dödande. Enligt 1907 års förslag kunde ett dödningsförfarande beträffande svenska obligationer medföra en viss risk för utländska innehavare av sådana obligationer. Det låg nämligen i sakens natur att dessa innehavare måste förbli i okunnighet om dödningsförfarandet. Kommittén fann dessa betänkligheter tillämpliga även

beträffande aktier som salufördes på den utländska marknaden. Kommittén föreslog att det skulle ankomma på regeringen att förordna att dödande inte fick äga rum av sådana obligationer eller aktier som prövades ägnade att i större omfattning vinna avsättning utom riket.

Sedan fullmäktige i riksgäldskontoret och i riksbanken hade hemställt att statsobligationer och med dem likställda obligationer liksom kuponger skulle helt undantas från lagens tillämpning, föreslog departementschefen i prop. 1927:9 med förslag till lag om dödande av förkommen handling att i lagen skulle tas upp en bestämmelse, enligt vilken obligationer som hade utfärdats av svenska staten, av Sveriges allmänna hypoteksbank eller av Konungariket Sveriges stadshypotekskassa skulle vara undantagna från det föreslagna dödningsförfarandet. Departementschefen anförde att syftet med kommitténs förslag att regeringen beträffande vissa handlingar kunde förordna att dödande ej fick äga rum i huvudsak torde bli tillgodosett, om man från lagens tillämpningsområde uteslöt statsobligationer och likställda obligationer. Om det mot förmodan skulle framdeles visa sig önskvärt att låta andra handlingar undantas, torde det enligt departementschefen vara lämpligare att ändra lagen än att låta frågan avgöras i administrativ ordning.

Vid riksdagsbehandlingen av propositionen väcktes en motion (mot. 1927:I:65), vari framhölls att andra obligationer än de som omfattades av den föreslagna undantagsbestämmelsen skulle få sin ställning försämrad i förhållande till kommittéförslaget. I motionen pekades också på att det, om även andra obligationer skulle behöva undantas, var ett omständligt förfarande att i enlighet med departementschefens förslag ändra själva lagen.

Första lagutskottet anförde i sitt utlåtande (1LU 1927:16) att en fullt tillfredsställande lösning inte stod att vinna på någon av de ifrågasatta vägarna. Eftersom utskottet inte kunde ge anvisning på någon annan utväg som undanröjde svårigheterna, föreslog utskottet att alla obligationer, i likhet med banksedlar, skulle undantas från lagens tillämpningsområde.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag.

2.2 Dödningsförfarandet

Dödningsförfarandet enligt mortifikationslagen inleds med att den som har förlorat en handling skriftligen ansöker hos domstol om dödande av handlingen (2 §). Till ansökningen skall bifogas avskrift av handlingen eller sådana uppgifter om dess innehåll som behövs för att den skall kunna säkert identifieras (3 §). Om ansökningen skall sökanden, när det kan ske, underrätta var och en som är betalningsskyldig på grund av handlingen. Avser ansökningen pantbrev eller intecknad fordringshandling, skall den intecknade egendomens ägare och den som senast har antecknats som innehavare av handlingen underrättas om ansökningen, när det kan ske (4 §).

Innan domstolen meddelar beslut i ärendet kan den förelägga sökanden att förebringa utredning om sådana omständigheter som kan inverka på saken. Därvid kan sökanden höras under sanningsförsäkran (5 §).

Har sökanden visat sannolika skäl att handlingen förstörts eller på annat sätt förkommit, skall domstolen förelägga honom att fullfölja ansökningen "å viss dag". Domstolen skall vidare utfärda en offentlig stämning, som genom domstolens försorg kungörs i Post- och Inrikes Tidningar. Kungörelsen skall införas i tidningens första nummer för januari, april, juli eller oktober månad. Stämningen skall innehålla en beskrivning av handlingen samt upplysning om att sökanden har visat sannolika skäl för sin uppgift att handlingen har förkommit. I stämningen skall även tillkännages att, om någon innehar handlingen eller vet att den finns i behåll, han bör anmäla detta hos domstolen senast den dag som har utsatts för fullföljande av ärendet (6 § första och andra styckena).

Mellan den dag då stämningen kungörs och den dag som har utsatts för fullföljande av ansökningen skall minst ett och högst två år förflyta (6 § första stycket andra meningen andra ledet). Om stämningen inte har blivit införd i Post- och Inrikes Tidningar "i rätt tid" och ärendet därför inte kan avgöras på den dag som har utsatts för fullföljande av ansökningen, kan domstolen utsätta en ny sådan dag (6 § tredje stycket).

Om ansökningen inte fullföljs på den utsatta dagen, förfaller den (7 §).

Innan domstolen avgör en fullföljd ansökan skall sökanden föreläggas att förebringa utredning om huruvida det sedan den offentliga stämningen utfärdades har inträffat någon omständighet som kan tjäna till upplysning i saken, såsom att ränta eller vinstutdelning har uppburits eller att krav eller påminnelser på grund av handlingen har skett hos gäldenären (8 § första stycket).

Finner domstolen när ansökningen avgörs att någon omständighet inte har förekommit som visar eller ger skälig anledning till antagande att handlingen finns i behåll, skall domstolen besluta att handlingen dödas (8 § andra stycket). Beträffande pantbrev och intecknade fordringshandlingar skall beslutet även innehålla en erinran om att det inte innebär dödande av inteckningen (8 § tredje stycket).

Beträffande dödande av inteckningar finns särskilda bestämmelser i 13 §. De överensstämmer i stort sett med dem som nu har beskrivits. En skillnad är dock att den tid som skall förflyta mellan dagen för införande av kungörelsen i Post- och Inrikes Tidningar och dagen för fullföljande av ansökningen skall vara minst sex månader. Vidare dödas inte inteckningen omedelbart genom domstolens beslut. Vid ett bifall till ansökningen förordnar domstolen att inteckningen får dödas efter ansökan hos inskrivningsmyndigheten.

3 VPC-systemet

Genom lagen (1970:596) om förenklad aktiehantering infördes ett nytt, ADB-baserat system för aktiehantering. Systemet sköts av VPC, som ägs till hälften var av staten och av fondkommissionärerna. I fråga om aktiebolag som är anslutna till detta system handlägger VPC bl. a. uppgifterna att föra aktiebok, att införa aktieägare i aktieboken och att sända ut aktiebrev. En anslutning till systemet är frivillig från aktiebolagens sida.

Ett aktiebrev kan ses som ett bevis om delägar rätt i ett aktiebolag. Aktiebrev utfärdas numera endast till viss man. I de flesta avseenden jämföras aktiebrev med löpande skuldebrev. I VPC-systemet saknas aktiebrev utdelningskuponger. Aktieutdelningen utbetalas på grundval av registrerade uppgifter om aktieägarna och deras aktieinnehav. Aktier som omhändertas av förvaltare kan vara registrerade i förvaltarens namn. Varje ägares innehav av ett visst aktieslag representeras oftast av ett enda aktiebrev, som byts ut vid ändring i ägarförhållandet.

I VPC:s bolagsordning har intagits en bestämmelse om att VPC efter mönster av den förenklade aktiehanteringen skall, på det sätt som kan komma att avtalas med obligationsmarknadens parter, biträda låntagare och långivare i obligationshanteringen. Genom ändring i 66 § lagen (1955:183) om bankrörelse har affärsbankerna fått rätt att ge ut räntebärande obligationer (SFS 1979:1050). Motsvarande ändringar har gjorts i lagen (1955:416) om sparbanker och lagen (1956:216) om jordbruksskatterörelsen (SFS 1979:1051–1052). Ändringarna har trätt i kraft den 1 januari 1980. Bankerna har också nyligen börjat ge ut egna obligationer, s. k. bankobligationer. De obligationer som nu utfärdas genom VPC:s försorg är ställda till viss man eller order.

4 Ändringsförslag

I sin skrivelse den 21 december 1979 till justitiedepartementet anförde VPC att undantaget för obligationer i 1 § andra stycket mortifikationslagen innebar en alltför vittgående inskränkning i lagens tillämpningsområde i och med att det numera fanns praktiska möjligheter i VPC-systemet att utfärda obligationer som var ställda till viss man eller order. Beträffande obligationer och förlagsbevis som var ställda till viss man förelåg det enligt VPC:s åsikt samma behov av en dödningsmöjlighet som i fråga om aktiebrev vilka var ställda till viss man.

Vid den hearing som justitiedepartementet anordnade den 26 september 1980 uppgav VPC att den sammanlagda upplagan av förlagsbevis och skuldebrev som redan hade getts ut genom VPC:s försorg låg kring drygt 6 000 exemplar. VPC underströk att det var en betydande olägenhet att inte kunna döda sådana handlingar i fall då de kom bort och att behovet av ett dödningsförfarande skulle komma att bli än större när VPC började hantera

obligationer som var ställda till viss man eller till viss man eller order.

De som i övrigt deltog i hearingen instämde i VPC:s uppfattning att mortifikationslagens tillämpningsområde borde utvidgas till att omfatta även sådana obligationer och förlagsbevis som var ställda till viss man eller till viss man eller order. Det rådde vidare enighet om att obligationer som var ställda till innehavaren alltså borde undantas från lagens tillämpningsområde.

Vid hearingen och i skrivelsen den 13 oktober 1980 till justitiedepartementet uttalade Svenska bankföreningen att mortifikationslagen även borde ändras så att det klart framgick att den var tillämplig på s. k. bankcertifikat, dvs. innehavarobligationer som har utfärdats av bank och som har en löptid på högst ett år (se prop. 1978/79:165 s. 170 och 176; jfr 17 § lagen 1974:922 om kreditpolitiska medel). Enligt föreningen hade bankcertifikaten en del drag som gjorde att det kunde ifrågasättas om de var obligationer. Bl. a. var certifikaten inte avsedda att få så vid spridning som obligationer i allmänhet. De riktade sig nämligen knappast till allmänheten utan huvudsakligen till företag och var avsedda att ersätta den s. k. specialinlåningen. Genom att certifikaten emellertid i lagstiftningen hade betecknats som obligationer kunde mortifikationslagen inte tillämpas på dem. Eftersom certifikaten utfärdades av ett flertal banker och var avsedda att omsättas på en andrahandsmarknad, uppstod ett behov av att kunna sända certifikaten mellan säljare och köpare. På grund av de stora belopp som certifikaten löd på (mellan en och tio milj. kr.) var det risk för en stor ekonomisk förlust om ett certifikat kom bort. Om det blev möjligt att döda förkomna certifikat, skulle försäkrings- och transportkostnaderna kunna avsevärt nedbringas.

Vid hearingen förelåg enighet om att bankcertifikaten borde kunna dödas enligt mortifikationslagen.

5 Motivering

5.1 Mortifikationslagens tillämpningsområde

5.1.1 Obligationer

Någon auktoritativ bestämning av vad som förstås med en obligation finns inte. I allmänhet avses emellertid med en obligation ett till innehavaren ställt skuldebrev som utfärdas för en viss del av ett visst skuldbelopp, eventuellt ett från början obestämt sådant. Skuldebrevet är avsett för den allmänna rörelsen och utges i större antal (SOU 1969:13 s. 9). Obligationen är alltså ett masspapper på sätt som anges i 4 § skuldebrevslagen. Är obligationens räntekupong skild från obligationen, betraktas kupongen som ett självständigt innehavarskuldebrev. Om en obligation utfärdas till viss man, blir den inte längre en löpande handling i egentlig mening. Detta hindrar dock inte att handlingen ändå betraktas som ett masspapper (jfr SOU 1935:14 s. 53) och enligt 32 § tredje stycket skuldebrevslagen är att anse som ett presentationspapper. Oavsett om en obligation har formen av ett löpande eller enkelt

skuldebrev uppfyller den alltså det krav på presentationspappersgenskap som har ställts upp i 1 § första stycket mortifikationslagen. Att lagen inte är tillämplig på obligationer framgår dock av undantagsbestämmelsen i 1 § andra stycket i den lagen.

Den nuvarande avgränsningen kom till av hänsyn till dem som utomlands innehade svenska obligationer. Det kan ifrågasättas om detta skäl allttjämt är bärande. Motsvarande hänsyn har inte tagits till utländska innehavare av svenska aktier, och det är svårt att säga om risken för ett dödningsförfarande i Sverige har haft någon nämnvärd betydelse i dessa fall.

Vid den hearing som justitiedepartementet anordnade den 26 september 1980 förelåg emellertid enighet om att obligationer som är ställda till innehavaren allttjämt borde undantas från mortifikationslagens tillämpningsområde. Innehavarobligationer, främst statens premieobligationer, har nämligen en sådan spridning att det skulle finnas risk för rättsförluster, om dessa kunde bli föremål för dödning. I vart fall i ett övergångsskede skulle det dessutom innebära ett omfattande inventeringsarbete, om denna typ av obligationer skulle kunna dödas. I och för sig skulle man visserligen kunna göra lagen tillämplig endast på obligationer som utges i framtiden, medan äldre obligationer även i fortsättningen fick undantas från lagen. En sådan lagändring skulle emellertid uppenbarligen leda till praktiska komplikationer. Till det nu sagda kommer att det inte har gjorts gällande att avsaknaden av en dödningsmöjlighet i fråga om innehavarobligationer i allmänhet skulle utgöra något egentligt problem. Jag anser därför att någon möjlighet att döda dessa obligationer i princip inte bör införas.

En särskild typ av innehavarobligationer, nämligen bankcertifikaten, företer emellertid sådana särdrag att det är svårt att i alla avseenden jämställa dem med vanliga innehavarobligationer. Bl. a. har bankcertifikaten knappast den masspapperskaraktär som utmärker andra innehavarobligationer. Bankcertifikatens korta löptid – högst ett år – är en annan viktig skillnad. Under lagstiftningsärendets beredning har framkommit att det finns ett praktiskt behov av att kunna döda bankcertifikaten enligt mortifikationslagen. Med hänsyn till deras ringa spridning och korta löptid torde goda möjligheter också finnas att i ett dödningsförfarande få fram utredning som tillfredsställer befogade rättssäkerhetsanspråk. Av dessa skäl förordar jag att mortifikationslagen skall kunna tillämpas på innehavarobligationer med en löptid på högst ett år som utges av bankinstitut.

Också beträffande obligationer som är ställda till viss man eller till viss man eller order föreligger särskilda förhållanden. Sådana obligationer har hittills inte varit vanliga, men de torde bli det i framtiden. Man kan räkna med att VPC kommer att ha hand om huvuddelen av dessa obligationer. De kommer då, på samma sätt som aktier, att ingå i en förenklad hantering där innehavaren eller förvaltaren registreras. VPC har upplyst att man f. n. har ärenden om dödande av förkomna aktier några gånger i veckan. Det finns anledning att anta att det kan uppkomma ett behov av dödning också av

förkomna obligationer, när antalet obligationer som hanteras av VPC ökar. Det bör vidare beaktas att risken för rättsförluster vid ett dödningsförfarande torde vara liten i det system för hanteringen som tillämpas av VPC. Med hänsyn till dessa förhållanden anser jag att obligationer som är ställda till viss man eller till viss man eller order skall kunna dödas enligt mortifikationslagen, om obligationerna har utfärdats genom VPC:s försorg.

Utanför VPC-systemet torde, som jag nyss sade, obligationer som är ställda till viss man eller till viss man eller order även i fortsättningen förekomma endast i ringa utsträckning. Jag bortser i detta sammanhang från sådana speciella typer av obligationer som s. k. sparobligationer. Något nämnvärt praktiskt behov av en dödningsmöjlighet för dessa undantagsfall föreligger knappast. Det finns inte heller beträffande dessa obligationer samma säkerhet mot oriktiga dödningar som den som VPC-systemet erbjuder. Slutsatsen blir därför att en dödningsmöjlighet inte bör införas för andra obligationer som har ställts till viss man eller till viss man eller order än sådana som har utfärdats genom VPC:s försorg.

5.1.2 Förlagsbevis

Förlagsbevis är ett masspapper som kan ha formen av ett löpande skuldebrev, då det är ställt till innehavaren eller till viss man eller order, eller av ett enkelt sådant, då det är ställt till viss man. Förlagsbevisen ger rätt till betalning först efter gäldenärens övriga borgenärer. De placeras på marknaden på samma sätt som obligationer.

Ett förlagsbevis som har ställts till innehavaren eller till viss man eller order utgör ett sådant presentationspapper som anges i 1 § första stycket mortifikationslagen. I den juridiska litteraturen har emellertid hävdats att sådana förlagsbevis faller under obligationsbegreppet enligt undantagsbestämmelsen i 1 § andra stycket mortifikationslagen och därför enligt i vart fall grunderna för denna bestämmelse inte kan bli föremål för dödning (Burling i SvJT 1976 s. 136 f). Obligationer enligt mortifikationslagen bör nämligen enligt detta synsätt vara alla löpande skuldförbindelser som utgör särskilda delar av en och samma "globalskuld", under förutsättning att dessa förbindelser uppenbarligen är avsedda att i enlighet med affärssed säljas på marknaden av penninginstitut (Burling s. 134). Det har emellertid också hävdats att denna bestämning av obligationsbegreppet i vad avser förlagsbevis skulle föra för långt (Walin, Lagen om skuldebrev, 1977, s. 296 not 2).

Även förlagsbevis som har ställts till viss man är enligt 32 § tredje stycket skuldebrevslagen att betrakta som presentationspapper. Också ett sådant förlagsbevis kan därför dödas enligt 1 § första stycket mortifikationslagen, om det inte faller under obligationsbegreppet enligt undantagsbestämmelsen i 1 § andra stycket i denna lag.

Oavsett om förlagsbevisen vid en tillämpning av mortifikationslagen skulle

kunna anses som obligationer eller inte företer de i praktiken åtskilliga drag som utmärker obligationer. Det kan räcka med att peka på förlagsbevisens masspapperskaraktär och på deras funktion på kapitalmarknaden, där de i allmänhet uppfattas som obligationsliknande värdepapper med sämre förmånsrätt än vanliga obligationer. I lagstiftningsärendet har framkommit att det inte finns någon anledning att skilja mellan förlagsbevis och obligationer när det gäller möjligheten att döda dessa handlingar.

Med hänsyn till dessa omständigheter förordar jag att det tas in en bestämmelse i mortifikationslagen som innebär att förlagsbevis, på samma sätt som obligationer, kan dödas om de är ställda till viss man eller till viss man eller order och har utfärdats genom VPC:s försorg.

5.2 Dödningsförfarandet enligt mortifikationslagen

Har den som ansöker om dödande av en förkommen handling gjort sannolikt att handlingen har förstörts eller kommit bort, skall domstolen förelägga honom att fullfölja ansökningen en viss senare dag. Samtidigt utfärdar rätten en offentlig stämning, där den som kan inneha handlingen eller som vet att handlingen finns i behåll uppmanas att anmäla detta senast denna dag (6 § mortifikationslagen). Fullföljs inte ansökningen på den utsatta dagen är den förfallen (7 § mortifikationslagen). En sökande som av glömska eller annat förbiseende underlåter att fullfölja ansökningen på rätt dag måste alltså göra om ansökningen, med åtföljande kostnader och tidsfördröjning. I praktiken brukar domstolarna ofta påminna sökanden någon tid innan ansökningen skall fullföljas. Domstolarna har dock inte någon skyldighet att göra detta.

Enligt min mening är denna ordning inte tillfredsställande. Den infördes med hänvisning till att ärendet riskerade att bli oavslutat, om sökanden inte var skyldig att inom viss tid fullfölja sin ansökan (se SOU 1925:25 s. 28). Denna risk torde emellertid kunna undvikas genom att domstolen av sig själv tar upp ärendet för slutlig behandling sedan tiden för anmälan enligt den offentliga stämningen har gått ut. Jag förordar därför att en sådan ordning införs.

Enligt 8 § mortifikationslagen skall domstolen innan ärendet avgörs förelägga sökanden att förebringa utredning om huruvida det sedan den offentliga stämningen utfärdades har hänt något som kan ge upplysning i saken. Som exempel nämns i paragrafen att ränta eller vinstutdelning har uppburits eller att krav eller påminnelser på grund av handlingen har skett hos gäldenären. I de flesta fall torde domstolen redan när den förelägger sökanden att fullfölja ansökningen en viss dag förelägga honom att inkomma med en sådan utredning. Enligt min mening är det, om skyldigheten att fullfölja ansökningen avskaffas, en onödig omgång att sökanden alltid skall föreläggas att förebringa denna utredning innan ärendet avgörs. Det bör vara tillräckligt att domstolen enligt 5 § mortifikationslagen har möjlighet att

förelägga sökanden att förebringa en sådan utredning som kan inverka på saken, om detta skulle behövas innan slutligt beslut fattas. Detta gäller särskilt om de nuvarande bestämmelserna ändras så, att inte bara den som kan inneha handlingen eller vet att den finns i behåll utan också var och en som i övrigt kan lämna upplysningar i ärendet uppmanas i den offentliga stämningen att anmäla detta till rätten före den dag då ärendet skall avgöras. Det torde då även vara lämpligt att sökanden underrättas om innehållet i stämningen.

Sammanfattningsvis förordar jag att domstolen i fortsättningen skall självmant ta upp ärendet till slutlig behandling sedan den tid som har angetts i den offentliga stämningen har gått ut samt att var och en som kan lämna upplysningar i ärendet skall i stämningen uppmanas att göra detta före denna dag. Vidare skall sökanden underrättas om innehållet i stämningen. Bestämmelserna i 6 och 8 §§ mortifikationslagen bör alltså ändras i enlighet med detta, samtidigt som 7 § upphävs. Enligt min mening kan man även utan olägenhet undvara den särskilda bestämmelse i 6 § tredje stycket mortifikationslagen som tar sikte på det fallet att den offentliga stämningen kungörs så sent att det inte hinner förflyta en tillräcklig tid innan ärendet skall avgöras. Det ligger i sakens natur att domstolen, om en sådan situation undantagsvis skulle uppkomma, kan på nytt utfärda en offentlig stämning där en ny tid anges. Också denna bestämmelse bör därför utgå. Slutligen bör 13 § mortifikationslagen, som handlar om dödande av pantbrev eller andra in-teckningshandlingar, ändras i överensstämmelse med vad jag nu har sagt.

5.3 Ikraftträdande m. m.

De förordade lagändringarna bör träda i kraft den 1 januari 1982. Äldre bestämmelser bör dock alltjämt tillämpas, om en ansökan om dödande har gjorts före ikraftträdandet.

6 Upprättat lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats ett förslag till lag om ändring i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling.

Förslaget bör fogas till protokollet i detta ärende.¹

¹ Bilagan har uteslutits här. Förslaget är likalydande med det som är togtat till propositionen.

7 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över det upprättade förslaget.

8 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1981-03-16

Närvarande: f. d. justitierådet Petrén, regeringsrådet Hilding, justitierådet Vängby.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 12 mars 1981 har regeringen på hemställan av statsrådet och chefen för justitiedepartementet Winberg beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling.

Förslaget har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Göran Håkansson.

Förslaget föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget lämnas utan erinran.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1981-03-19

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Bohman, Wikström, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Adelson, Danell, Petri, Eliasson.

Föredragande: statsrådet Winberg

Proposition om ändring i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till lag om ändring i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling.

Föredraganden upplyser att lagrådet har lämnat lagförslaget utan erinran och hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta förslaget.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden har lagt fram.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 12 mars 1981.

Innehåll

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 12 mars 1981 ..	7
1 Inledning	7
2 Mortifikationslagen	8
2.1 Tillämpningsområdet m. m.	8
2.2 Dödningsförfarandet	9
3 VPC-systemet	11
4 Ändringsförslag	11
5 Motivering	12
5.1 Mortifikationslagens tillämpningsområde	12
5.1.1 Obligationer	12
5.1.2 Förlagsbevis	14
5.2 Dödningsförfarandet enligt mortifikationslagen	15
5.3 Ikraftträdande m. m.	16
6 Upprättat lagförslag	16
7 Hemställan	17
8 Beslut	17
Utdrag av lagrådets protokoll den 16 mars 1981	18
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 19 mars 1981 ..	19